

Kui kaua võtab aega Inglismaal käimine ehk lambakasvatajate õppereis 2020+2

Kui ELKL planeeris ja hakkas korraldama 2020. aasta kevadtalvel õppereisi Inglismaale, siis ei olnud meil kellelgi aimu sellest, et põrkume kokku sellise jamaga nagu COVID-19 pandeemia. Nagu nüüd hiljuti selgus, siis ei jätnud see vastik haigus mõjutamata ka lambakasvatust Inglismaal, aga sellest hiljem.

2020. aastal oli ELKL sunnitud ära jätma õppereisi, kuna COVID-19 piirangud ei soosinud seda ettevõtmist. Reisigrupp jäi ootele ja tänu Perereiside heale tööle saime sel aastal ära kasutada ka juba reisiliste poolt 2020 ettemaksuks makstud raha. Uuele katsele saime minna 23.08.2022 Tallinna lennujaamast. Nagu elu on õpetanud, et kui midagi saab untsu minna, siis ta ka läheb. Nimelt kui kogu entusiastlik seltskond oli paigutatud lennukisse oma istekohtadele, siis mõne aja pärast teatas lennuki meeskond, et vabandust, aga selle masinaga me lennata ei saa, sest tehnilised probleemid olid sõidumasina võtnud oma valdusesse. Läksime siis lennukist maha lennujaama tagasi ja jäime ootele... ja seda tundideks.

Kui lõpuks Inglismaale saabusime, siis ootas meid seal kannatlikult meie bussijuht, et sõidutada meid Swindonis. Swindon on Londonist 130 km lääne pool asuv linnake 155 000 elanikuga. Kõik reisilised said kenasti hotelli, kus peatusime järgmised 5 ööd, majutatud ja puhkama minna.

Teine reisipäev:

24. august, kolmapäev

Farm 1- Ben Strange´le kuuluv farm

Tal on mitmesaja pealine lambakari ja tema maad asuvad Hendred Estate'il. Ettevõttes kasvatatakse peamiselt ristanduttesid. Paaritamiseks vajalikud jäärad hangitakse aretusorganisatsioonist Innovis (www.innovis.org.uk). See on lammaste aretusettevõtte, mis müüb oma klientidele vaid parimate aretusväärtustega loomade järglasi, üritavad pakkuda klientidele uttesid ja jäärasid, kes vastaksid praegustele turutingimustele ja pidamisvõimalustele. Ben kasvatab oma karja ning on ka Innovise Lõuna- ja Ida-Inglismaa esindaja. Käisime ka karjamaadel, mis on tänavuse erakordse põua tõttu täiesti pruuniks kuivanud. Küsimuse kohta, et kas valitsus põua mõjude leevendamiseks ka mingit toetust määrab, siis farmer ainult naeris selle peale. Põua tõttu lubab valitsus karjatada loomi ka nii öelda kimalaseribadel ehk siis roheribadel, mis on ette nähtud erinevate sitikate-satikate ja lindude elupaigaks ja ei ole tavaliselt majandatav ala.

Farm 2- Steve Waters´i farm

Farm paikneb väga laialdasel territooriumil ja on hästi avatud külastajatele. Farmis viiakse läbi erinevaid laagreid koolidele ja organisatsioonidele. Nende ürituste käigus tutvustatakse maaelu. Meid sõidutati mööda ettevõtet ringi ja näidati nii farmi kui loomi karjamaal. Nagu enne mainisin, siis on Inglismaa suvi tänavu olnud erakordselt sademetevaene, aga sellele vaatamata olid loomad karjamaal väga kenad. Ettevõttes peetakse emaliinides lleyn tõugu lambaid, keda lihatalledes saamiseks ristatakse tekseli jääradega.

Steve Waters´i mahefarmis on poegimine korraldatud sisetingimustes, kus loomi söödetakse sellel ajal söödamikseri abil. Mõneti üllatav oli meie jaoks näha, et lambafarmis peetakse ka kalkuneid. Täpselt nii see oli, et sellel ajal kui lambad on karjamaal, siis vallutavad lambafarmi kalkunid ja kasvavad seal kenasti maitsvateks praadideks. Linnud on vabapidamisel ja tundusid oma eluga rahul olevat.

Seoses üleüldise huvi kasvuga CO2 emissiooni kohta on farm alustanud ka oma toodangu süsinikujalajälje määramist. Ehk siis on teada ettevõtetest pärineva toodangu süsiniku jalajalg planeedile. Oleme jõudmas sinnamaale, et järjest rohkem huvitab toodete lõpptarbija pakendile märgitud loodussõbralikkus. Projekti alustatakse koostöös toodangu ostjatega, kes soovivad anda oma toodangu lõpptarbijale infot süsinikuneutraalsuse suhtes- Päästkem planeet! Planeedist rääkides, siis Steve Waters´i mahefarmis tuli jutuks, et kui palju maksab sealkandis tükike planeedist, no nii umbes hektari jagu. Saime teada, et see on seal väärt ca 50 000 eurot.

Kui jutt juba rahale läks, siis eriti toetuste osas oldi suhteliselt kidakeelsed. Erinevatest farmidest saime erinevat infot. Mahedana toodetud loomade eest saab sealsel turul ca 1 naela rohkem kilo kohta ja sama kehtib ka villa kilo kohta. See on igatahes selge, et peamine toetussuund Inglismaa põllumajanduses on keskkonna säästmise suund ehk siis kui majandatakse maid keskkonnasõbralikult ja on piisavalt rohumaid, siis saab hektar maad toetatud 340 euroga.

Õhtul hotelli jõudes oldi mõnusalt väsinud ja huvilised läksid veel iseseisvalt Swindoni linnaga tutvuma. Tublimad meist jõudsid tutvustada karaokebaaris inglastele ka Anne Veski laulu

„Roosiaia kuninganna“. Ega siis eestlasedki saa kehvemad olla kui inglased, et on meilgi oma kuninganna.

Kolmas reispäev:

25.august, neljapäev

Farm 1- Tony Tyler ja The Old Farm Shop (<http://www.theoldfarmshop.co.uk/>), mis on pereettevõtte ja müüb enda kasvatatud lammast, veist, siga ja juurvilju.

Hommikul aknast välja vaadates oli tunne, et tegu on ühe imekauni päevaga. Nimelt olid taevasse kogunenud vihmapiilvered ja ilm oli täpselt vihma nägu. Ja tõsi, natukene uduvihma siiski saabus janusele pinnale. Küllastasime esimesena Tony Tyleri ettevõtmist The Old Farm Shop. Tegemist on noore perekonnaga, kes kasvatavad lambaid, sigu, veiseid, kitsi, linde ja juurvilju. Kõik see toodang müüakse maha oma talu kaupluses. Farm on avatud küllastajatele. Kõik, kes tahavad, saavad loomi vaatama minna ja meie külaskäigu ajal oli seal ka palju lastega peresid jalutamas ja loomi uudistamas. Väga huvitavad ja toredad olid farmis peetavad sead ja nende pisikesed põrsad, kes püüdsid tähelepanu. See tekitas paljudes vastupandamatu soovi notsu sülle võtta ja neile pai teha. Igatahes nunnumeeter oli põhjas köögil neid õnnelikke vabalt peetavaid sigu nähes.

Farm 2- Rob Beaumont (ja Signet)

Rob aretab southdowni lambaid ning teeb seda suurel määral läbi aretusväärtuste (st pigem vaatab numbreid kui välimikku loomade valikul). Ta on üle läinud portsjonkarjatamisele ning tema aretatud jäärad osalevad Jäära Võrdluse (Ram Compare) projektis. Loomadel mõõdetakse lihastikku nii ultraheli seadmetega kui ka kompuutertomograafia, päriselt! Lambale tehakse kerge sedatsioon ja läheb CT scan masinasse. Päevas suudetakse selliselt menetleda kuni 100 looma. CT-ga uurides saadakse looma lihastikust oluliselt parem ülevaade kui ultraheli seadmetega mõõtes. Ilmselgelt on see üsna kallis protseduur. Kindlasti teeb see neid inimesi, kes ootavad oma terviseiga meil kodus CT järjekorras, see teadmine kadedaks. Nagu tänapäeva maailmas on kombeks, siis tegeletakse ka selle farmi juures erinevate inimtekkeliste jalajälgede uurimisega. Nimelt mõõdetakse erinevate lambatõugude eraldatavat metaani kogust. Seda tehakse selleks, et leida võimalikult väikse metaani emissiooniga lambatõug. Selle metaaniinfo kätte saamiseks pannakse lammas spetsiaalsesse kambrisse, kus 15 minuti jooksul mõõdetakse tema poolt eritatava metaani hulk. ([RamCompare and Recording: What it means for Southdown breeder Rob Beaumont \(signetdata.com\)](http://www.signetdata.com)).

Õhtusöök Trout at Tadpole Bridge's, kuhu olid kutsutud ka ümberkaudsed lambafarmerid. Kõik, kes veel ei olnud proovinud inglase kuulsat rooga fish and chips, said selle nüüd omal nahal ära proovida. Meie tarvis oli seatud väliterrassile pikk laud, kus viimased päikesekiired soojendasid mõnusalt selga ja päeva tegemised ja toimetamised andsid tunda mõnusa väsimusena.

Jäin seal söögikohas korraks vestlema meie bussijuhiga, kelle kodu asetses söögikohast vaid mõne miili kaugusel, kohe suure NATO armee lennuvälja kõrval. Lennuvälja kasutatakse

varustuse transpordiks ja logistikaülesannete täitmiseks. Meie bussijuhi sõnul on lennuvälja kasutamine ja aktiivsus väga palju suurenenud alates sellest ajast kui algas sõda Ukrainas.

Neljas reispäev:

26.august, reede

Farm 1- Jim Brown & Gavin Colborne (<https://redkitefarms.com>)- 250 Lleyni lammast, 20 Valais blacknose lambad, teravili ja lihaveised.

Ettevõttesse sõites tekkis meil vahepeal tunne, et pärineme laulust „Muti metroo“, sest teed olid kitsad ja käänulised ning meie valge turismibuss pugest põõsaste vahel nagu väike vahva mullamutt oma käikudes. Läbi nende põõsaurgude jõudsime ootamatult suure betoonplatsini, mida ümbritsesid väga suured hooned. Tegu oli kunagise piimakarjafarmiga. Ca 5 aastat tagasi lõpetati seal piimakarjakasvatuse ja mindi üle liha tootmisele. Kokku oli seal 265 utte ja 150 lihaveist. Kõik nad olid parasjagu karjamaadel söömas, välja arvatud mõned mustnina jäärad, kes olid farmi juures näituse pärast isolatsioonis. Samuti olid farmi juures kohal mõned loomad, kes ootasid realiseerimist.

Farmi omanikuks oli ravimifirma, kes soetas kunagi farmi selleks, et mitte liigselt makse maksta. Kuna farmil olid väga suured ja mahukad hooned, siis ladustati seal ka lähedalasuvate farmerite sööta. Ruumi ja ruume oli seal tõesti väga palju. Kohapeal olevad inimesed rääkisid, et neil on ka faasanifarm, kus kasvatatakse farmi omaniku soovil faasaneid kütamiseks. See on Inglismaal väga populaarne ja kallis hobi. Ühe faasani hind kütamiseks on ca 60 naela. Nagu igalpool mujalgi olid mehed uudistamas ettevõttes olevat tehnikat ja seadmeid ja naised vaatasid seda mõneti ükskõiksema pilguga.

Farm 2- Alex Bunce- ca 400 pealine muulade kari, kellega minnakse ristava paarituse teel üle romneyde kasvatamisele. Varem oli Alex farmijuhataja ning tegi selle kõrvalt ka pügamistööd. Nüüd peab oma lambaid ja on iseenda peremees. Pügab endiselt.

Farmi jõudes oli seltskond üsna väsinud pikkadest sõitudest, aga siiski esitati palju küsimusi ja nagu alati viibisime farmis üsna pikalt.

Paaritustel on väga suureks valikukriteeriumiks parasiidikoormusele vastu pidamine. Seda ikka selleks, et loomi peaks vähem ravima ja juurdekasvud oleks paremad. Varem oli Alex farmijuhataja ning tegi selle kõrvalt ka pügamistööd. Nüüd peab oma lambaid ja on iseenda peremees. Naljatades ütles Alex, et hakkas farmi pidama sõprade halval eeskujul. Paljud ta sõbrad pidasid farmi ja tema tahtis ka, nüüd ta siis kasvatabki loomi. Nii nagu paljud Eesti lambakasvatajad, käib ka Alex lammaste kasvatamise kõrvalt tööl. Ta pügab lambaid, ca 13-14 000 tk aastas. Kindlasti väärrib ära märkimist asjaolu, et maa rendilepingud tehakse seal kandis ühe aasta kaupa.

Viies reispäev

27. august, laupäev

Farm 1- James Edwards & Hayden Woolley

Uttesid peetakse kahe mehe peale kokku ca 2000-3000. Loomi peetakse kogu aja karjamaal, ka poegimise ajal. Tallede põlvnemist ema järgi järgiti ca 600 looma puhul. Nende emade talled märgistati karjamaal esimesel elupäeval. Nii öelda lihaloomad, kes kunagi tapamajja pidid otse karjamaalt siirduma, sellise varase menetluse osaliseks ei saanud. Loomakasvatajate sõnul oli neil karjas loomade kadu ca 3% ja sellest poegimise ajal 50%. Selliselt talitades ja toimetades müüakse ute kohta 1,35 talle aastas. Eelistatakse kasvatada ilma villata exlana tõugu lambaid. Seda tüüpi lambad otsivad väljas poegides varjulisema koha, kuna neil endil võib olla jahe. Villased lambad poegivad seevastu kuhu juhtub ja siis on tallede jahtumine kergemini tekkiv. Lisaks eelpool mainitule on exlana tõugu lambad müües puhtamad ja nii saadakse nendest paremat hinda.

Ettevõttel on osa maid renditud kuninglikest valdustest. Käisime karjamaal ja nägime seal üle põllu suurt ja vägevat mõisahoonet, kus elasid rendileandjad. Sellele võimasale elamule liiga lähedale ei tohtinud pööbel minna ja nii me saimegi ainult kaugelt kaeda, et kuidas filmidest nähtud Briti maamõisad välja paistavad. Tähelepanu vääris asjaolu, et kui farmer rendib karjatamiseks maaomanikult maad, siis aedade rajamine ja haldus on rendileandja mure ja kohustus. Selliselt karjatatavalt rohumaalt on maaomanikul õigus taotlema valitsuselt 360 naela aastas.

Farmides, mida külastasime ja kus meile karjamaadel loomi näidati, saime näha karjakoerte suurepärasest tööd. Tundus nagu kari oleks ise võluväl kohale saabunud ja meie eest tiirutanud. Koerad liikusid mõnes kohas vilesignaali käsul, teistes kohtades aga sõnaliste korralduste abil. Igatahes sain vähemalt mina selgeks, et karjakoerad on seal tõelised profid ja teevad oma tööd kirega.

Otsast lõpuni paistis kogu selle reisi juures silma, et väga olulised on sealse loomakasvatuse juures traditsioonid ja kombid. Ajalugu on voolinud seal maaomandit ja maaomaniku staatust. Mulle jäi mulje, et maaomanik, olgu ta siis siniverelisest liinist või lihtnimene, on maapiirkonnas vägagi austatud ja lugupeetud isik. Farmerid, kes maid neil rendivad, peavad neist väga lugu ja arvestavad nendega ja nende soovidega. Kui maaomanik ikkagi soovib, et tema maal villatuuste poleks, siis tuleb kasvatada seal looma, kes villa maha ei jäta, või siis peab käima maa puhtaks korjama. Aastasadadega kujunenud traditsioonid ja kombid on mõjutanud ja mõjutavad veel tänaseni tugevalt sealset lambakasvatust.

Kuues reispäev

28. august, pühapäev

Reisi viimane päev möödus kojusõidu tähe all. Swindonist lahkudes võtsime veel suuna kiirelt Windsor lossi juurde, sest kuidas siis saab ilma seda kuulsat lossi vaatamata Inglismaal ära käia. Ka kojusõidul saime lennujaamas edasilükatud lendu oodata, kuid seekord mitte nii pikalt. Lõpp hea, kõik hea.

Kui kirjatükki alustasme COVID-19 mainides, siis sellega ka lõpetan oma kirjatüki. Inglise lambakasvatavad väidavad, et COVID piirangute ajal küll väga paljud söögikohad lõpetasid ajutiselt tegevuse, kuid lambaliha tarbimine sealkandis ei vähenenud, vaid inimesed hakkasid oluliselt rohkem lambaliha valmistama kodudes. Lambaliha müük sellest haigusest väga mõjutatud ei saanud.

Soovin tänada kogu reisiseltskonda, Perereiside Ivi't ja Katrin Tähepõldu reisi toimumisele kaasa aitamise eest.

Uute kohtumisteni

Vallo Seera

ELKL tegevjuht